

Justiitsministri määruse „Vanglateenistuse ametniku tervisenõuded ja tervisekontrolli kord ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Määrusega kehtestatakse uus määrus „Vanglateenistuse ametniku tervisenõuded ja tervisekontrolli kord ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded“. Kuni 31.03.2024. a kehtinud Vabariigi Valitsuse 30.11.2000. a määrus nr 384 „Vanglaametniku, vangla sotsiaaltöötaja ja vanglaametnikukandidaadi terviseuuringute tegemise tingimused, perioodilisus ja kord“ muutus vangistusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (264 SE) vastuvõtmise ja jõustumisega alates 01.04.2024. a kehtetuks, kuna muutus selle määruse aluseks olnud volitusnorm.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud vanglate osakonna nõunik Keili Kondike-Neiland (Keili.Kondike-Neiland@just.ee; 5191 2037). Määruse eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Varem kehtestas vangistusseaduse kohaselt vanglateenistuse ametniku tervisenõuded ja tervisekontrolli korra ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded Vabariigi Valitsus määrusega. Sarnaselt sisaldus politsei ja piirivalve seaduses (PPVS) säte, mille järgi politseiametniku tervisenõuded ja tervisekontrolli korra ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded kehtestas Vabariigi Valitsus määrusega. Alates 01.07.2022. a sätestab PPVS § 71 lõige 4, et nimetatud korra ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.

Tervisenõuete kehtestamisel või muutmisel võetakse alati aluseks töötervishoiuarstide soovitusel, nemad on kõige pädevamad otsustama, millistele tervisenõuetele peab mingil ametikohal olev teenistuja vastama. Ettepanek anda tervisenõuete kehtestamise volitus ministritele tuli eriteenistuste ühtlustamise töörühmalt ning vastavad muudatused tehti ka teistes seadustes.¹ Nii on praegu lisaks politseiametnikele kehtestatud tervisenõuded siseministri määrusega ka päästeteenistujatele ja Kaitsepolitseiameti ametnikele. Kuna kõnesolevad tervisenõuded, tervisekontrolli kord ning tervisetõendi sisu ja vorm kehtivad üksnes vanglateenistuse ametnikele, tehti analoogne muudatus ka nende nõuete puhul ning need kehtestatakse justiitsministri määrusega. Kuna nõuded ei puuduta teiste haldusalade ametnikke, ei ole vaja neid kehtestada Vabariigi Valitsuse määrusega.

01.04.2024. a jõustus vangistusseaduse muudatus, mille kohaselt edaspidi kehtestab vanglateenistuse ametniku tervisenõuded valdkonna eest vastutav minister, kelleks on justiitsminister. Kuivõrd vangistusseaduse muudatusega ei muudetud volitusnormi sisu ega ulatust, siis muutus üksnes määruse andja. Seetõttu ei ole kõnesolevas eelnõus sisulisi muudatusi, vaid seni kehtinud Vabariigi Valitsuse määrus kehtestatakse uuesti ministri määrusena.

¹ Politsei ja piirivalve seaduse ning teiste seaduste muutmise seadus (eriteenistuste ühtlustamine) 508 SE, seletuskiri, lk 59: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f0f08584-7cb6-4bba-b015-95a394631bbb>

Määrus koosneb viiest peatükist ja kolmest lisast.

Paragrahv 1 reguleerib määruse kohaldamist. Lõikes 1 on välja toodud isikud, kellele laienevad kehtestatavad tervisenõuded.

Vanglateenistuse ametnikule kehtestatud tervisenõuetele peavad vastama ja määruuses sätestatud tervisekontrolli läbima teenistusse võetav või teenistuses olev vanglaametnik, vangistusseaduse § 105¹ lõike 2 punktis 1 nimetatud ametikohale teenistusse võetav või sellel ametikohal teenistuses olev ametnik ja vanglaametniku erialale õppima asuda sooviv või sellel erialal õppiv isik (edaspidi koos *vanglateenistuse ametnik*). Vanglateenistuse ametniku ja töötaja suhtes, kes puutub oma tööülesannete käigus kokku kinnipeetava, arestialuse, vahistatu või kriminaalhooldusalusega või kelle põhiülesanne on tegeleda kinnipeetava, arestialuse, vahistatu või kriminaalhooldusalusega, kohaldatakse § 8 lõike 7 punkti 9 ja vanglateenistuse ametniku teenistuskohustuste täitmist takistavate tervisehäirete loetelus (lisa 1) psüühiliste haiguste kohta sätestatud.

Paragrahvid 2–4 sätestavad tervise üldnõuded, mis ei erine politsei ja piirivalve seaduse alusel politseiametnikule kehtestatudest.

Paragrahv 5. Määruse lisa 1 tuuakse välja terviseprobleemid, mille korral on meditsiiniliselt vastunäidustatud vanglateenistuse ametnikuna töötamine. Meditsiinilised vastunäidustused jagatakse absoluutseteks ja suhtelisteks vastunäidustusteks. Kui absoluutse vastunäidustuse puhul on vanglateenistuse ametnikuna töötamine välistatud, siis suhtelise vastunäidustuse esinemise korral hindab eriarst, kas tervisehäire on selline, mis takistab isikul teenistuskohustusi täita.

Lõikes 3 kehtestatakse kaalutlusruum olukorras, kus vanglateenistuses oleval ametnikul on absoluutse vastunäidustuse ilmnemise korral võimalik tööd jätkata. Sättes on loodud võimalus jätkata teenistust ka pärast seda, kui vanglateenistuse ametnikul on tuvastatud meditsiiniline vastunäidustus. Sama kaalutlusotsuse tegemise võimalus on ette nähtud ka päästeteenistujate² ning politseiametnike³ tervisenõuete ja tervisekontrolli puhul. Kui tegemist on teenistujaga, kellel on spetsiifiline vanglateenistuse jaoks oluline kompetents, aga mingis osas mittevastavus tervisenõuetele, siis on vaja teha kaalutlusotsus, arvestades nii teenistuja tööülesandeid ja nende senist täitmist kui ka tervisehäiret, selle progresseerumise iseloomu ja kompenseerimise võimalusi. Selleks on sätestatud teenistuses jätkamise kohta kaalutlusotsuse tegemise võimalus, kui vanglateenistuse ametnikul ilmneb tervisekontrollis meditsiiniline vastunäidustus. Sätte eesmärk on vähendada tervisenõuetele mittevastavuse tõttu teenistusest vabastamist, kui tervisehäire on adekvaatse raviga kontrollitav ning võimaldab teenistusülesandeid ohutult täita. Teenistuse jätkamiseks peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- tervisekontrolli tegev töötervishoiuarst annab loa teenistuses jätkata;
- tagatud on töötervishoiuarsti nõutud töötingimused ning
- vanglateenistuse ametniku vahetu juhi antud hinnangu kohaselt ei ole ametnikul esinenud takistusi talle määratud teenistusülesannete täitmisel.

² Siseministri 15. veebruari 2011. a määrus nr 2 „Päästeteenistujate kutsesobivuse nõuded, sealhulgas füüsilise ettevalmistuse, hariduse- ja tervisenõuded“, <https://www.riigiteataja.ee/akt/103102023015>

³ Siseministri 20. juuni 2022. a määrus nr 18 „Politseiametniku tervisenõuded ja tervisekontrolli kord ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded“, <https://www.riigiteataja.ee/akt/122062022023>

Enne otsuse tegemist on vaja põhjalikult analüüsida vanglateenistuse ametniku tööülesandeid ja võimalikke riske ning vanglateenistuse ametniku tööülesannete täitmist tervisekontrollide vahelisel ajal. Tervisekontrolli tegev arst võtab otsuse tegemisel aluseks teenistuja üldise tervise seisundi, treenituse, kaasuvad haigused, tööalased nõuded ja tööülesannetega toimetuleku. Tervisehäire kulg võib inimestel olla erinev ja oleneda paljudest teistest teguritest, mistõttu on otsuse tegemisel oluline arvestada individuaalsete asjaoludega. Peale meditsiiniliste nõuete täitmise peab ka vanglateenistuse ametniku vahetu juht kinnitama, et vanglateenistuse ametnikul ei ole töö tegemisel esinenud takistusi, ning asutusel peab olema võimalik tagada vanglateenistuse ametnikule töotervishoiuarsti nõutud töötingimused. Säte puudutab ainult teenistuses olevaid vanglateenistuse ametnikke. Kui absoluutne vastunäidustus tuvastatakse isikul enne vanglateenistusse astumist, siis ei saa ta vanglateenistuse ametnikuna tööle asuda, kuivõrd vanglateenistusel ei ole võimalik hinnata, kas vastunäidustus takistab töö tegemist.

Paragrahv 6. Tervisekontrolli teeb töotervishoiuarst. Kuna tervisekontrolli üks eesmärk on hinnata üldisemalt inimese vaimse seisundi sobivust selleks tööks ja selline hindamine ei eelda alati psühhiaatrilist kontrolli, toimub tervisekontrollis vaimse seisundi üldine hindamine ja testide tegemine. Psühhiaatriline kontroll ei ole kohustuslik, aga kui tervisekontrolli tegija leiab, et tervise seisundi täpsustamiseks on vaja suunata vanglateenistuse ametnik täiendavatele uuringutele (sh psühhiaatrilisele uuringule), siis on seda võimalik teha § 8 lõike 8 alusel, mis sätestab, et tervise seisundi täpsustamiseks on tervisekontrolli tegijal õigus suunata vanglateenistuse ametnik täiendavatele terviseuuringutele, mida ei ole lõikes 7 nimetatud. Vanglateenistuse ametniku tervisekontrolli tegemise kord sarnaneb politseiametnike tervisekontrolli korraga. Ametnikku kontrolli saatev asutus sõlmib tervisekontrolli tegijaga lepingu.

Paragrahv 7. Vanglateenistuse ametnik peab tervisekontrolli läbima iga kolme aasta järel, kui töotervishoiuarst ei ole meditsiinilise näidustuse tõttu määranud teisiti. Ametniku teenistus- või õppekohaks olev asutus võib põhjendatud juhul saata ametniku tervisekontrolli varem kui tavapärasel ajal, näiteks põhjendatud kahtluse korral, et ametnik ei pruugi vastata kehtestatud tervisenõuetele. Näiteks võib ametniku struktuuriüksuse juhil olla teavet, mis viitab ametniku kuulumise või nägemise halvenemisele. Sellisel juhul on põhjendatud kahtluste kõrvaldamiseks ametnikku uuesti kontrollida.

Tervisekontroll tuleb isikul läbida ka enne vanglaametniku erialale õppima asumist, et välistada hilisem teenistuses jätkamise võimatus. Kui vanglaametniku eriala lõpetava isiku tervisekontrollist ei ole möödunud rohkem kui kolm aastat ja tema tervisetõend kehtib, siis üldjuhul ei pea isik vanglateenistusse võtmisel tervisekontrolli uuesti läbima. Samas jäetakse määruks asutusele võimalus isik siiski tervisekontrolli saata, et veenduda tema nõuetele vastavuses. Asutus peab olema veendunud, et isik vastab teenistusse võtmise ajal kehtivatele nõuetele.

Erand nähakse ette vanglateenistuses juba töötavatele ametnikele, kes soovivad asuda õppima vanglaametniku erialal. Kui ametnik on vanglateenistuses olles tervisekontrolli läbinud ja tal on kehtiv tervisetõend, siis ei pea ta õppima asumisel kontrolli uuesti läbima. Väljastpoolt vanglateenistust vanglaametniku erialale õppima asujat eristatakse (võimalus saata tervisekontrolli) vanglateenistusest õppima asujast seetõttu, et teisel juhul on isik vanglateenistusele teada.

Paragrahv 8. Sätestatakse uuringud, mille läbimine on vanglateenistuse ametnikule kohustuslik, et selgitada välja, kas vanglateenistuse ametnikul esineb või ei esine määruses sätestatud tervisehäireid.

Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse alusel kehtestatud sotsiaalministri 30.10.2003. a määrusest nr 115 „Arestialustele, vahistatutele ja kinnipeetavatele ning nendega vahetult kokkupuutuvatele vanglaametnikele ja valve- ning tervishoiutöötajatele kohustusliku kopsude radiograafilise uuringu tegemise kord“ tulenevalt tuleb vähemalt üks kord aastas teha radiograafiline uuring vanglaametnikele ning valve- ja tervishoiutöötajatele, kes puutuvad vahetult kokku arestialuste, vahistatute või kinnipeetavatega. Vanglaametnikud ning valve- ja tervishoiutöötajad, kes peavad radiograafilise uuringu tegema iga aasta möödumisel, määrab vangla direktor tulenevalt sotsiaalministri määrusest käskkirjaga. Kui vanglateenistuse ametnikule on kopsude radiograafiline uuring tehtud, siis tervisekontrolli käigus seda uuringut ei korrata.

Paragrahv 9. Vanglateenistuses töötava ametniku tervisekontrolli kulu kannab vangla või Justiitsministeerium vastavalt sellele, kus asutuses ametnik teenistuses on ja kes ta kontrolli suunas. Sisekaitseakadeemias töötava vanglaametniku suunab tervisekontrolli Sisekaitseakadeemia.

Vanglaametniku erialale õppima asuja suunab tervisekontrolli vangla, olles selleks saanud Justiitsministeeriumilt kirjaliku korralduse koos isikute nimekirjaga. Vastav korraldus antakse justiitsministri 04.08.2008 määruse nr 41 „Vanglaametnikule või muule vanglatöötajale Justiitsministeeriumi ametniku poolt korralduste andmise ja vanglas teenistusülesannete täitmise kord“ kohaselt.

Paragrahv 10. Vanglateenistuse ametnik suunatakse kõnesoleva määruse alusel tervisekontrolli tema tervisekontrolli tähtpäeva saabumisel.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole vahetut puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Eelnõu mõju on väike, sest volitusnormi muudatusest tulenevalt muutub üksnes määruse andja, mitte sisu ega ulatus.

Vanglateenistuse ametnikele kehtestatakse tervisenõuded ja sätestatakse sellised tervisehäired, mille esinemise korral ei saa isik töötada vanglateenistuses. Määrusega kehtestatakse ka uuringud, mis viiakse läbi selleks, et selgitada välja, kas isikul esineb teenistusse võtmist välistavaid tervisehäireid.

Sihtrühm. Mõjutatud sihtrühm on väike, kuna muudatused mõjutavad vaid vanglateenistuse ametnikke. Määrus avaldab mõju Eesti vanglatele, st mõjutatud on kolm valitsusasutust (Tallinna Vangla, Tartu Vangla ja Viru Vangla), mis kokku moodustavad alla 5% kõikidest valitsusasutustest.

Kaasnev mõju. Mõju sisejulgeolekule ja kuritegevusega võitlemisele. Ühtlustatakse vanglateenistuse ametnikule ja politseiametnikule kehtivad tervisenõuded. Tervisekontrolli käigus on võimalik selgitada välja, kas isikul esineb mõni tervisehäire, mis oleks vastunäidustus vanglateenistuse vastutusrikkal ametikohal töötamiseks. See omakorda aitab vältida teenistuses oleku ajal tõsise tervisehäire ilmnemist, mis võiks ohtu seada vangla julgeoleku ja kaudsemalt

riigi sisemise rahu (nt kui ametnikule endale teada olev tervisehäire avalduks kinnipeetava vanglavälise saatmise ajal).

Eelnõu mõjutab üksnes vanglateenistust, puudutades üksnes personali, ega mõjuta teisi valdkondi. Eelnõu ei mõjuta majandust.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei nõua täiendavaid kulusid ega ei too kaasa tulusid. Samuti ei ole vaja määruse rakendamiseks kavandada tegevusi.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. Üldises korras jõustumine on piisav, sest määruse rakendamiseks ei ole vaja teha täiendavaid tegevusi.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse koostöölastamiseks Sotsiaalministeeriumile ja Siseministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks vanglatele ja Eesti Töötervishoiuarstide Seltsile.